

РОЗДІЛ II. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 81.24(73)

І. О. Білецька

Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ У США

У статті охарактеризовано загальні тенденції функціонування полікультурної освіти у США. Розглянуто різні підходи до визначення терміна «полікультурна освіта», які найбільш поширені у вітчизняній та зарубіжній педагогічній літературі. Визначено фактори актуалізації проблеми полікультурної освіти у сучасному американському суспільстві.

Ключові слова: полікультурність, полікультурна освіта, концепція, етнічне розмаїття, американське суспільство.

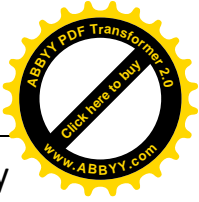
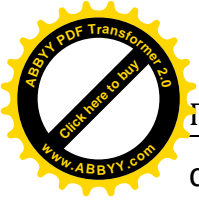
Постановка проблеми. Полікультурна освіта – складне, багатоаспектне поняття, яке поєднує різноманітні підходи до розв’язання проблем, пов’язаних з культурною неоднорідністю американського суспільства, і є невід’ємною складовою загальної освіти у США.

Аналіз актуальних досліджень. Серед науковців, які зробили значний внесок у дослідження загальних тенденцій полікультурної освіти у Сполучених Штатах Америки, варто виділити О. Гаганову, О. Джуринського, Г. Дмитрієва, З. Малькову. Деякі дослідники проаналізували низку концепцій полікультурної освіти, розроблених американськими науковцями (М. Воловікова, С. Наушабаєва).

Незважаючи на значний науковий інтерес до цієї проблеми, у вітчизняній педагогічній науці відсутній цілісний аналіз особливостей реалізації полікультурної освіти у шкільній практиці США, що позбавляє сучасних дослідників можливості осмислення та використання позитивного досвіду американських педагогів.

Мета статті – проаналізувати феномен полікультурної освіти, зокрема різні підходи до визначення цього терміна, фактори актуалізації проблеми полікультурної освіти в сучасному американському суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Термін «полікультурна освіта» дістав свого розвитку у 50–60-ті роки ХХ століття. У літературі початку 60-х років педагоги звертаються до таких понять, як «різноманітність», «культурний плюралізм» та «етнічний зміст». Багато з того, що вносилось у розробку цих термінів, зводилося до того, що необхідно зробити у цьому напрямку – зміна позицій педагога, навчальний план, вибір підручників. Нечітко були

сформульовані конкретні напрями і визначення щодо особливостей змісту або підходів, які мають бути покладені в основу освітньої практики. Дискусії, що точилися навколо «етнічного змісту» у шкільному навчальному плані, обмежувалися навчанням негрів, американців мексиканського походження, корінних американців та азіатів.

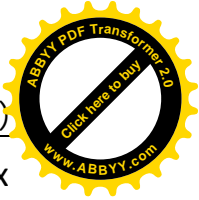
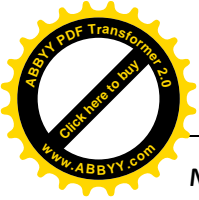
У середині 60-х років у літературі почали зустрічатися терміни «освіта етнічної меншості», «етнічна освіта» і меншою мірою «полікультурна освіта». Проте до початку 70-х років поняття «етнічне навчання», «етнічна освіта» і «полікультурна освіта» стали популярними у літературі та прийнятною термінологією, посиляючись на включення етнічного змісту в існуючі шкільні навчальні плани.

Найбільш вагомою на той час публікацією про етнічне навчання та етнічну освіту була стаття Джеймса Бенкса «Імперативи етнічної освіти», яка була опублікована у січні 1972 року в «Phi Delta Kappan». Автори, які долучилися до підготовки цієї праці, використали міриади термінів, що в основному стосувалися навчання етнічних груп у Сполучених Штатах [3].

Джека Фобса можна вважати одним із перших, хто вжив термін «полікультурна освіта». Його дослідження під назвою «Освіта тих, хто відрізняється культурою: полікультурний підхід» надруковане у 1969 році, воно розцінюється як один із найбільш вагомих внесків у розвиток цього поняття [6].

У сучасній філософській, педагогічній та політичній літературі поряд із поняттям «полікультурна освіта» можна зустріти терміни «багатокультурна освіта», «мультикультурна освіта», «інтеркультурна освіта», «транскультурна освіта», причому три останні прийшли у вітчизняну педагогіку із Заходу, де з 70-х років ХХ століття вони стали предметом суперечок й основами для певних політичних рішень [1; 3].

Проведене дослідження підтверджує існування різноманітних дефініцій поняття «полікультурна освіта», які пропонуються широким колом науковців – від освітян до юристів. Тому закономірно, що всі вони мають різні погляди під час обговорення етнічного розмаїття та культурного плюралізму. Деякі з них базуються на культурних характеристиках різноманітних груп, тоді як інші підкреслюють соціальні проблеми (особливо пов'язані з утисками, політичною владою і перерозподілом економічних ресурсів). Деякі дослідники обмежуються у своїх поглядах кольором шкіри людей, а інші включають усі основні групи, які якимось чином відрізняються від аутентичних американців. Існують визначення, що обмежують полікультурну освіту характеристиками

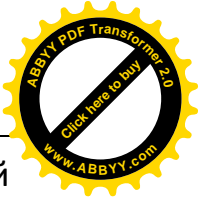
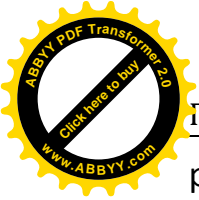

місцевих шкіл, проте, інші передбачають напрями шкільної реформи у всіх сферах, незалежно від їх особливостей. Ці види полікультурної освіти ставлять перед собою різні цілі: починаючи з того, щоб унести в підручники більше інформації про різноманітні групи, до боротьби з расизмом, до повного реконструювання шкільництва і реформування суспільства, щоб зробити школи більш культурно збалансованими.

У 1969 році Асоціація з контролю і розвитку навчального плану (Association for Supervision and Curriculum Development) почала звертатися до поліетнічної освіти. Але лише через кілька років визнання цієї Асоціацією культурного плюралізму було визначено як «полікультурна освіта». Була запропонована така інтерпретація терміна: «... це гуманістична концепція, що базується на поширенні культурного розмаїття, прав людини, соціальної справедливості та альтернативі вибору способу життя всіма людьми. Вона є обов'язковою для якісної освіти і включає навчальний план та адміністративні зусилля, щоб допомогти учням скористатися якомога більшою кількістю моделей, альтернатив і можливостей з усього спектра наших культур. Така освіта припускає індивідуальний розвиток у межах будь-якої культури. Кожна особистість одночасно усвідомлює, що певна група (етнічна, культурна, соціальна і расова) існує автономно, як частина взаємопов'язаної та взаємозалежної соціальної спільноти. Таким чином, індивід заохочується розвивати соціальні вміння, які дозволять співіснувати з іншими культурними групами» [6].

Американські науковці розцінюють цю дефініцію як найбільш повну. Наступне твердження, що стосується пояснення цього терміна, свідчить про аналогію до визначення, яке пропонується Американською асоціацією коледжів з підготовки вчителів, щодо контингенту, якого це стосується: «Якщо полікультурна освіта має досягати своїх цілей, концепти, які становлять її основу, повинні наповнювати освітній досвід учнів».

У 1972 році Американська асоціація коледжів з підготовки вчителів (American Association for Colleges of Teacher Education) через свою новостворену Комісію з полікультурної освіти (Commission on Multicultural Education) прийняла формулювання полікультурної освіти, яке лягло в основу роботи у сфері педагогічної освіти. Воно полягало в такому: «Полікультурна освіта – це освіта, чиєю цінністю є плюралізм культур. Вона орієнтує школи на культурне збагачення всіх дітей і підлітків, на розроблення програм зі збереження й розширення культурного плюралізму; визнає розходження в культурі як факт життя американського суспільства, підтверджуючи, що культурна багатоманітність є цінним

ресурсом, який варто зберігати й примножувати; ґрунтується на знанні й розумінні відмінностей у культурі. Важливішим тут є визнання відмінностей у культурі різних людей, а ефективна навчально-виховна програма робить рівність культур реальною» [2].

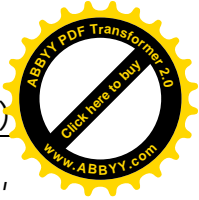
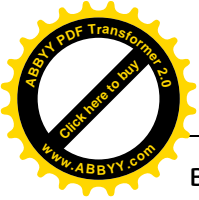
Неважно помітити, що ця концепція охоплює всіх дітей і звернена до культурних відмінностей, а не лише до етнічного змісту. Як далі зазначається у формулюванні, вона включає заохочення полікультуралізму, полілінгвізму і полідіалектизму. Отже, підтримується білінгвізм.

Науковці Д. Голлнік та Ф. Чінн стверджують, що полікультурна освіта повинна бути концептуалізована так, щоб ураховувати етнічні, соціальні, вікові, статеві, мовні, расові відмінності, а також особливості людей з фізичними та розумовими відхиленнями [5]. Цей підхід може бути проілюстрований трициклічною моделлю, яка містить центр або ядро, внутрішнє коло і зовнішнє коло. Концепції, які становлять цю модель, є прийнятними не лише для Сполучених Штатів Америки, але й для будь-якої країни у світі.

Центральне коло в моделі презентує поліетнічну освіту і стосується змісту етнічного навчання. Можна сказати, що воно включає історичні, економічні, політичні, соціальні і психологічні перспективи та певні етнічні групи. З розвитком нації воно також може стосуватися всіх етнічних груп, представлених у всьому суспільстві певної країни.

Внутрішнє коло має справу з полікультурною освітою і презентує культурні групи у США. Воно включає взаємодію та реакції між і серед етнічних та культурних груп. Згідно з цією концепцією більша культурна група у США зазнає впливу етнічних груп, які колективно становлять чисельнішу культурну групу. Реакції та взаємодії у більшій групі частково визначаються рівнем, на якому етнічний досвід демонструється індивідуальними етнічними групами. Наприклад, жіночі та релігійні групи не сприймаються як етнічні групи, але можуть розцінюватися як культурні. Вивчення жіночих та релігійних груп так само, як й інших культурних груп, можна краще зрозуміти, якщо проаналізувати етнічний компонент. Етнічність – це суттєва частина того, що становить ширшу сферу культури.

Зовнішнє коло показує третій вимір і полягає в міжнародній освіті – вивченні культури інших країн. Таким чином, міжнародна культура часто вивчається у школах у вигляді полікультурної освіти. Міжнародна освіта не стає полікультурною освітою доти, поки певні аспекти, що дають знання про країну, не входять до стилів поведінки чи життя етнічних груп, які живуть у Сполучених Штатах, але предки яких є вихідцями з тієї країни, що

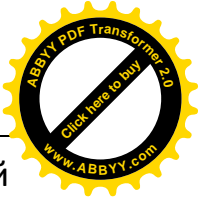
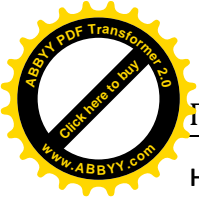
вивчається. Іншими словами, має бути встановлений місток на зразок того, що в минулому поєднав європейські та англосаксонські культури у цій країні. З цієї точки зору, є можливим утілювати в життя поліетнічну освіту без полікультурної, але остання не може бути зреалізована без включення поліетнічного компонента. Міжнародна освіта не може бути ні полікультурною, ні поліетнічною, допоки такі зв'язки не встановляться.

Концепції полікультурної освіти та погляди, які на них базуються, окреслюють обсяг, рівні та межі цього поняття. Полікультуралісти реально оцінюють розмаїття і погоджуються, що специфічний зміст, структура і методи, які використовуються з метою досягнення полікультурної освіти, різняться залежно від ситуації. Вони також стверджують, що полікультурна освіта має значення для ухвалення рішень, які торкнуться дій на всіх рівнях освіти, включаючи навчання, адміністрацію, управління, консультування, укладання програм, оцінку виконання роботи і шкільний клімат. Таким чином, кожен, хто залучений до цього процесу, повинен відігравати активну роль у здійсненні полікультурної освіти. Дії на рівні школи з метою прийняття полікультурної освіти повинні враховувати расу, мову, етнічність, звички і традиції етнічних груп у всьому глобальному суспільстві.

Обов'язкове здійснення полікультурної освіти у США не передбачене законами ні на федеральному рівні, ні на рівні штатів. Проте із середини 50-х років ХХ століття федеральний уряд, а також керівництво деяких штатів прийняли ряд законодавчих актів, що сприяли розвитку теоретичних та прикладних досліджень у сфері полікультурної освіти та використанню її у практиці американської школи.

Полікультурна освіта стала постійною частиною освіти у Сполучених Штатах Америки з огляду на три важливі причини: соціальна структура американського суспільства, вплив культури та етнічної належності на розвиток людської особистості, умови ефективного навчання. Ці причини пояснюють не лише потребу в полікультурній освіті, але й те, на чому потрібно наголошувати та як потрібно навчати. Кожна причина відіграє важливу, особливу роль у встановленні параметрів і напрямів полікультурної освіти.

Незважаючи на існуючі закони про заборону расової, кольорової, гендерної, вікової дискримінації, суспільство у Сполучених Штатах Америки продовжує страждати від поглядів і поведінки, які принижують одні етнічні, соціальні та культурні групи, підносячи інші. Це, безперечно, суперечить американським ідеалам свободи, рівності і правосуддя для кожного. Полікультурні освітні програми, які допомагають молоді

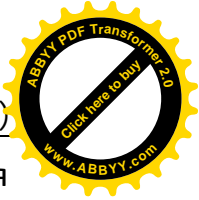
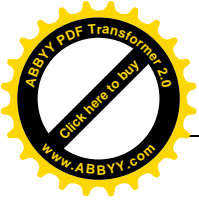
навчитися оцінювати і визнавати розмаїття та брати участь у соціальній діяльності з метою збереження цих цінностей, мають потенціал допомогти суспільству відповідати духу його демократичних ідеалів.

Зважаючи на те, що однією з початкових функцій навчання є передати соціокультурну спадщину нації її молодому поколінню, система освіти повинна включити полікультуралізм як незмінний і звичний компонент програм та методів. Етнічне розмаїття населення у США, яке зростає, робить полікультурну освіту імперативом для всіх учнів, особливо якщо освіта повинна відповідати особистісним і соціальним потребам, культурі.

Результатом демографічних змін є те, що Сполучені Штати Америки стають більш плюралістичним суспільством, ніж будь-коли. Розмаїття в освіті, яке враховує етнічну належність, соціальний клас, мову, економічний статус, культуру та інтереси, – це більше не питання вибору, а потреба суспільства, щоб вижити. На жаль, доки освітня політика, програми і методи будуть ігнорувати ці демографічні факти, доти вони будуть технічно незаконними. Якщо б принципи доступності та можливості, які вкладені в закони десеґрегації, поширювалися на освітні програми, то відмова зробити зміст навчального плану і процес навчання плюралістичним була б незаконною.

Оскільки різноманітні етнічні, расові, соціальні і культурні групи збільшуються та набувають політичного значення, вони будуть вимагати, щоб соціальна політика і програми враховували їх специфічні потреби та інтереси. Задоволення цих вимог потребуватиме певних компромісів. Жодна з проблем не буде розв'язана без поваги до інших культур та народів, без розподілу влади серед етнічних груп. І саме полікультурна освіта сприяє сприйманню та розумінню цих потреб.

Інша особливість американського суспільства, яка підкреслює важливість полікультурної освіти, полягає у його всезростаючій участі у глобалізаційних процесах і зміщенні рівноваги міжнародної влади. Це вимагає від американських громадян різних взаємодій з незнайомими народами в межах країни і закордоном. Успішна взаємодія потребує використання знань про культурне розмаїття в межах глобального контексту. Наприклад, успіх американської міжнародної дипломатії дедалі більше залежить від знання та принципів культурного плюралізму. Полікультурна освіта здатна створити основу для ефективної, успішної дипломатії у глобальному контексті [4].

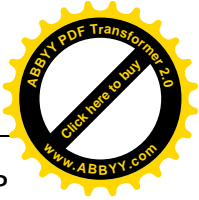
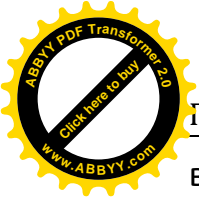
Варто зазначити, що відсутність єдиних вимог до здійснення полікультурної освіти дозволяє шкільним округам і конкретним навчальним закладам виробляти власну політику щодо її здійснення, керуючись культурними, етнічними особливостями округу в цілому та навчального закладу зокрема.

Здійснений аналіз прикладних досліджень, програм, навчальних матеріалів свідчить про те, що у практиці загальноосвітньої школи США визнання і поширення дістали такі типи навчальних планів, які застосовуються у межах полікультурної освіти:

- предметно-центристський (subject-centered) – орієнтований на концепції, правила та принципи навчальних дисциплін;
- предметно-ареальний (subject-area) – кожна дисципліна розглядається як узагальнена інформація;
- переніалістський (perennialist) – базується на переніалістській теорії і містить читання, письмо, арифметику на початковому етапі, а також релігійне та моральне виховання;
- есенціалістський (essentialist) – у його основі лежить есенціалістська теорія, на початковому етапі включає читання, письмо, арифметику, а на середньому – математику, точні науки, історію, англійську та іноземні мови;
- стержневий (core) – має загальні курси для всіх учнів з акцентом на традиційних академічних дисциплінах;
- орієнтований на учня (student-centered) – намагається задовольнити індивідуальні потреби школяра (розвиток досвіду та внутрішньої мотивації);
- діяльнісно-центристський (activity-centered) – підкреслює значущість діяльності та досвіду учнів, заохочує їх результативну діяльність.

На відміну від зазначених навчальних планів, лише полікультурний план дає можливість урахувати індивідуальні та міжгрупові відносини в суспільстві у цілому та їх вплив на певну етнічну групу та її представників [6].

Висновки. Як зазначають американські дослідники, щоб забезпечити полікультурне виховання в повному обсязі, необхідно зробити фундаментальні зміни в концепції та організації освітнього процесу. Ці зміни вимагають модифікації освітньої системи, яка була монокультурно орієнтованою, базувалася на культурних нормах середнього класу. Таким чином, керуючись запропонованими

визначеннями, більшість прихильників полікультурності пропонують таку концепцію: багатокультурність вимагає одночасних змін на всіх рівнях навчання. Ці зміни повинні бути неспішними, довготривалими і, що найбільш важливо, всебічними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абібуллаєва Г. С. Деякі аспекти полікультурної освіти / Г. С. Абібуллаєва // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 1. – С. 75–84.
2. American Federation of Teachers [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aft.org>.
3. Banks J. A. Multicultural education : characteristics and goals // J. A. Banks, A. M. Banks // Multicultural education : Issues and Perspectives. – Boston : Allyn and Bacon, 1989. – P. 25–28.
4. Bennet Ch. I. Genres of research in multicultural education / Ch. I. Bennet // Review of Educational Research. – 2001. – 71 (2). – P. 171–217.
5. Gollnick D. M. Multicultural education / D. Gollnick // Viewpoints in Teaching and Learning. – 1980. – V. 56. – № 1. – P. 1–17.
6. National Education Association [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nea.org>.

РЕЗЮМЕ

И. А. Билецкая. Теоретико-методологические основы поликультурного образования в США.

В статье охарактеризовано общие тенденции функционирования поликультурного образования в США. Рассмотрены различные подходы к определению термина «поликультурное образование», которые наиболее распространены в отечественной и зарубежной педагогической литературе. Определены факторы актуализации проблемы поликультурного образования в современном американском обществе.

Ключевые слова: поликультурность, поликультурное образование, концепция, этническое разнообразие, американское общество.

SUMMARY

I. Biletska. Theoretical and methodological basis of multicultural education in the USA.

General tendencies of multicultural education functioning in the USA have been characterized in the article. The author analyzes different approaches to the definition of the term «multicultural education» which are the most used in native and foreign pedagogical literature. The factors of multicultural education actualization in modern American society are mentioned.

Key words: multiculturalism, multicultural education, concept, ethnic diversity, American society.